

2. Мілорадова Н. Е. Психологія професіогенезу слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.06. Харків : ХНУВС, 2019. С. 47.
3. Кришевич О. В. Психологічні аспекти розв'язання конфліктів у слідчій діяльності МВС України: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.06. Київ, 2002.
4. Скрябін О. М. Професійна компетентність працівників карного розшуку та її види. *Наука і освіта*. 2009. № 1 (2). С. 115-119.
5. Шинкаренко І. О. Особливості виникнення та переживання стресових станів у курсантів. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2 (129). С. 315-329.

Нікіта РУХЛО

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Наталія КОМИХ

т.в.о. завідувача кафедри

психології, соціології та педагогіки

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат соціологічних наук, доцент

ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ ЯК ФОРМИ ДЕВІАЦІЇ, ЯКІ РЕАЛІЗУЮТЬСЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Військові злочини є однією з найсерйозніших форм девіації, що виникає під час збройних конфліктів і воєнного стану. Вони відображають порушення міжнародного гуманітарного права та основних прав людини, які зазвичай повинні дотримуватися навіть у найскладніших ситуаціях. Оскільки війна сприймається як крайня форма конфлікту, в ній часто втрачається межа між правом і безправ'ям, що призводить до появи поведінки, яка виходить за межі соціально прийнятних норм.

У часи війни кардинально змінюється світогляд людини. У моменти небезпеки вона починає діяти зовсім інакше, ніж у звичайному житті, і окремі риси її характеру проявляються в новому світлі. У бойових діях можуть одночасно виникати почуття бойового збудження, радість від атаки, відчуття приреченості та паніки, що часто супроводжується девіантною поведінкою [1, с. 45]. Страх є природною емоційною реакцією на загрозу. У нестандартних ситуаціях почуття небезпеки стає звичним, а те, що здавалося небезпечним раніше, може змінити свою оцінку, ведучи до виникнення нових страхів. Наприклад, страх за свою родину може перетворитися на страх за власне життя, а відчуття боягузтва – на страх бути вбитим.

Поведінка людини під час бойових дій визначається багатьма факторами, які можуть негативно впливати на її загальну поведінку, особливо на девіантну. Серед цих факторів – бойовий стрес, тривалі фізичні та психологічні навантаження, страх тощо. Можна говорити про девіації, які спрямовані на отримання особистої вигоди, задоволення ідеологічних потреб, реалізацію етнічних і релігійних установок, отримання матеріальної винагороди від противника, поліпшення умов свого існування, збереження життя та ін. До цієї групи девіацій належать боягузтво, зрада, добровільна здача в полон і мародерство.

Інша група девіацій складається з вчинків, спрямованих на ухилення від участі у бойових діях з метою збереження життя, здоров'я або з ідеологічних і релігійних причин [2, с. 88]. До таких вчинків належать дезертирство, симуляція нездатності брати участь у боях, членошкідництво, пияцтво, вживання наркотиків та самогубство.

Боягузтво характеризується ігноруванням моральних норм під впливом страху, що може призвести до загрози життю, соціальному статусу особи чи безпеці інших людей. Це самостійна форма девіації, що виявляється в припиненні бойової активності та пошуку безпечного укриття або залишенні поля бою. Боягузтво може стати причиною інших видів девіантної поведінки, таких як дезертирство, самогубства або вбивства товаришів по службі й командирів, які вимагають продовження участі у бойових діях.

Варто зазначити, що боягузтво не слід плутати зі страхом. Страх на війні переживають практично всі психічно здорові люди. Боягуз же ігнорує всі інші стимули, своє минуле і майбутнє, долю товаришів по службі, результат бою і віддається страху повністю. Військові злочини можуть бути визначені як дії, які порушують норми міжнародного гуманітарного права під час збройного конфлікту. До них належать навмисні вбивства, тортури, використання заборонених видів зброї, злочини проти людяності, а також напади на цивільне населення чи об'єкти. Такі дії не тільки ставлять під загрозу життя та здоров'я людей, але й порушують основні принципи гуманності, закладені у міжнародних договорах, таких як Женевські конвенції.

Поняття девіації в соціології описує відхилення від встановлених норм і цінностей суспільства. У контексті війни, девіація набуває особливого значення, адже в умовах воєнного стану соціальні, моральні та правові норми можуть бути порушені або спотворені. У цей період особи, які беруть участь у конфлікті, можуть виправдовувати свої дії під впливом емоцій, стресу чи бажання вижити, що призводить до зростання військових злочинів.

Військові злочини стають формою девіації, оскільки вони демонструють відмову від дотримання стандартів, які зазвичай регулюють поведінку у мирний час. Наприклад, військові можуть виправдовувати вбивства цивільних осіб як «допустимі втрати», забуваючи, що міжнародне право захищає населення від насильства під час війни [3, с. 66].

Воєнний стан створює особливі умови, які можуть підштовхувати до вчинення злочинів. Відчуття безкарності, яке виникає внаслідок хаосу і дестабілізації, може призвести до того, що деякі військовослужбовці перестають відчувати відповідальність за свої дії. У таких умовах часто зростає ризик безпосередніх порушень прав людини, включно з тортурами, сексуальним насильством та примусовою працею.

Соціальний тиск, командна ієрархія та ідеологічна пропаганда можуть впливати на особисті рішення військових. Іноді вони можуть вважати, що виконання злочинних наказів є проявом відданості та патріотизму, що далі утворює девіантну поведінку.

Для протидії військовим злочинам, які реалізуються в умовах воєнного стану, важливо розвивати та впроваджувати ефективні правозахисні механізми. Це може включати зміцнення міжнародного співробітництва, створення спеціалізованих трибуналів для розслідування військових злочинів та забезпечення відповідальності осіб, винних у таких правопорушеннях.

Крім того, важливим аспектом є проведення навчань та підготовки для військовослужбовців щодо дотримання міжнародного гуманітарного права. Це може допомогти знизити рівень девіації та спонукати до більш етичного поведінки під час конфліктів.

Військові злочини, як форми девіації, реалізуються під час дії воєнного стану через порушення норм міжнародного гуманітарного права та відмову від соціально прийнятних цінностей. Вони відображають складні психологічні та соціальні процеси, що відбуваються під час збройних конфліктів. Суспільство має реагувати на ці явища, забезпечуючи правозахисні механізми та підвищуючи обізнаність про міжнародні норми, що регулюють ведення війни. Лише так можна зменшити рівень девіації та захистити права людей у найскладніших умовах.

Список використаних джерел:

1. Романишин А. М., Мацевко Т. М. Профілактика відхильної поведінки у військовослужбовців: навч.-метод. посібник. Львів : НАСВ, 2017. 165 с.
2. Неурова А. Б., Капінус О. С., Грицевич Т. Л. Діагностика індивідуально психологічних властивостей та якостей особистості: навч.-метод. посібник. Львів : НАСВ, 2016. 174 с.
3. Дмитренко Н. А., Шкута О. О. Злочинність у Збройних Силах України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. Херсон : ВД «Гельветика», 2022. 186 с.